

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การที่ประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์สูง ทำให้เกิดความต้องการแรงงานที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งแรงงานไทยไม่สามารถตอบสนองความต้องการนี้ได้ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากต่างชาติ ทั้งแรงงานที่มีฝีมือ และแรงงานที่ไม่มีฝีมือ กลุ่มแรงงานที่มีฝีมือส่วนใหญ่จะเข้ามาทำงานโดยถูกต้องตามกฎหมาย ในขณะที่กลุ่มแรงงานที่ไม่มีฝีมือมักจะลักลอบเข้ามาทำงานโดยผิดกฎหมาย

การวิจัยเรื่อง “การย้ายถิ่นของแรงงานพม่า และผลกระทบต่อการพัฒนาในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก” เป็นการวิจัยเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นของแรงงานพม่า ได้แก่ ประวัติ วิธีการ กระบวนการย้ายถิ่น และเครือข่ายทางสังคมของผู้ย้ายถิ่น กับผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นในประเทศปลายทาง อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษา ได้ดังนี้

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่วิจัยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างคนไทย และกลุ่มตัวอย่างแรงงานพม่า ซึ่งจะแยกนำเสนอ ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างคนไทย

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างคนไทยทั้งสิ้น 366 ราย เป็นเพศชาย ร้อยละ 55 เพศหญิง ร้อยละ 45 จะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย และเพศหญิงจำนวนไม่แตกต่างกัน มากนัก ช่วงอายุที่พบมากที่สุด คือ ช่วงอายุ 21-30 ปี ร้อยละ 36 การศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับมัธยมศึกษาเท่าๆ กับระดับปริญญาตรี สำหรับผู้ที่มีการศึกษาสูงมักจะไปหางานทำในต่างถิ่น ซึ่ง มีโอกาสเลือกงานได้มากกว่า และมีค่าแรงที่สูงกว่าในแม่สอด อาชีพที่กลุ่มตัวอย่างประกอบมากที่สุด คือ ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 33 นั้นแสดงว่า คนไทยส่วนใหญ่เป็นเจ้าของธุรกิจ ซึ่งเกือบทั้งหมด มีการจ้างแรงงานย้ายถิ่นชาวพม่าเข้ามาเป็นลูกจ้าง ทั้งในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม และภาคผู้รับใช้ในบ้านและบริการ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด รายได้ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 5,001-10,000 บาท กลุ่มตัวอย่างคนไทยส่วนใหญ่มีสถานการสมรสแล้ว และมีการประกอบธุรกิจเล็กน้อยภายใน

ครอบครัว จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ส่วนใหญ่คนไทยจะอยู่ในฐานะนายจ้าง โดยประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวประเภทร้านขายของโชร่วยทั้งเล็กและใหญ่อยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในตลาดสดพาเจริญจะมีร้านค้าซึ่งขายเครื่องอุปโภค บริโภค ทั้งของไทย และพม่าอยู่มาก ในด้านของจำนวนผู้บริโภคนั้น ก็มีอยู่มากเช่นกัน ทั้งคนไทย และแรงงานพม่า ที่เข้ามาหาซื้อของที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ประกอบกับในพื้นที่ยังไม่มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ จึงทำให้ธุรกิจในส่วนนี้ยังคงสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้

2. กลุ่มตัวอย่างแรงงานพม่า

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างแรงงานพม่าทั้งสิ้น 120 ราย เป็นเพศชาย ร้อยละ 53 เพศหญิง ร้อยละ 47 ซึ่งมีสัดส่วนที่ไม่ต่างกันมากนัก ส่วนใหญ่แรงงานพม่าที่เป็นเพศชายจะทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรม แรงงานพม่าเพศหญิงจะทำงานในภาคผู้รับใช้ในบ้านและบริการ ส่วนภาคอุตสาหกรรมมีทั้งแรงงานพม่าเพศชาย และเพศหญิงปะปนกันตามลักษณะงานของโรงงาน และประเภทของงาน ช่วงอายุของการย้ายถิ่นที่พบมากที่สุด คือ ช่วงอายุ 21-30 ปี ร้อยละ 57 ซึ่งเป็นช่วงอายุของวัยแรงงาน เป้าหมายของแรงงานพม่าย้ายถิ่นส่วนใหญ่ต้องการที่จะเข้ามาหางานทำในประเทศไทย ประกอบกับนายจ้างส่วนใหญ่ต้องการจ้างแรงงานพม่าที่อยู่ในวัยทำงาน ซึ่งมีสภาพร่างกายที่แข็งแรง และมีความอดทนต่อการทำงานสูง จึงทำให้ช่วงอายุของแรงงานพม่าที่ย้ายถิ่นอยู่ในช่วงของวัยของแรงงาน ซึ่งจะเข้ามาตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานในเขตเทศบาลเมืองแม่สอดได้อย่างดี ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 72 ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงแง่มุมหนึ่งของระบบการศึกษาพม่าที่มีขอบเขตที่จำกัด ด้วยเหตุนี้ทำให้ประชาชนชาวพม่ามีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก จนต้องมีการย้ายถิ่นไปสู่ประเทศที่มีโอกาสในการได้งานทำ และมีรายได้มากกว่าอยู่พม่า การนับถือศาสนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างนับถือศาสนาพุทธมากที่สุด ร้อยละ 87 ซึ่งการนับถือศาสนาของแรงงานพมานี้ ไม่แตกต่างไปจากคนไทยมากนัก กลุ่มตัวอย่างมีเชื้อชาติพม่ามากที่สุดร้อยละ 80 ส่วนใหญ่ยังมีสถานภาพโสด ร้อยละ 52 ทั้งนี้เนื่องจากแรงงานพม่าที่เป็นโสดไม่จำเป็นต้องมีความวิตกกังวลเรื่องภาระครอบครัวของตน แต่จะมีเพียงหน้าที่ในการทำงานเพื่อให้ได้เงิน แล้วส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวพ่อแม่ที่ประเทศพม่าที่ตนเองต้องรับผิดชอบเท่านั้น ดังนั้นในการย้ายถิ่นของแรงงานพม่าที่เป็นโสดจึงมีความคล่องตัวต่อการย้ายถิ่นมากกว่ากลุ่มแรงงานที่สมรสแล้ว สำหรับกลุ่มที่สมรสแล้ว คู่สมรสของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ก็เป็นเชื้อชาติพม่าเหมือนกัน นั่นแสดงว่าเมื่อแรงงานพม่าย้ายถิ่นเข้ามาแล้ว ก็จะเลือกทำงาน และพักอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ของตน กลุ่มตัวอย่างมีสถานะในครอบครัว เป็นสมาชิกในครอบครัวมากที่สุด ร้อยละ 45 ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด และอยู่กับครอบครัวเดิมของพ่อแม่ตนเอง

ในฐานะลูก จึงมีสถานภาพเป็นสมาชิกในครอบครัว ขนาดครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวขนาดเล็ก คือ มีสมาชิกในครอบครัว 1-3 คน ร้อยละ 46

รูปแบบของการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นของแรงงานพม่าในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด ถือได้ว่าเป็นการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ และถือเป็นการเคลื่อนย้ายแรงงานเพื่อเข้ามาทำงานในเทศบาลเมืองแม่สอด โดยมีปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเป็นสาเหตุหลักของการย้ายถิ่น เนื่องจากประเทศสหภาพพม่ายังคงประสบกับปัญหาด้านเศรษฐกิจมาตลอดระยะเวลาหลายสิบปี ทั้งจากระบบการปกครองแบบสังคมนิยม ที่อาศัยระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง และจากภาวะภัยธรรมชาติที่ทำให้พืชผลทางการเกษตรไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ราคาผลผลิตตกต่ำ ค่าครองชีพสูง และเครื่องอุปโภค บริโภค ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพมีราคาแพงมากขึ้น ทำให้ประชาชนชาวพม่ามีสภาพความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ไม่มีงานทำ และไม่มีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงดูตนเอง และครอบครัว ดังนั้นประชาชนชาวพม่าจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเศรษฐกิจของพม่า จึงเดินทางย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำในประเทศไทย โดยเฉพาะในอำเภอแม่สอด ซึ่งเป็นเมืองชายแดนที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่า เพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าอยู่ประเทศของตน โดยแรงงานพม่าผู้ย้ายถิ่นมีความคาดหวังที่จะได้รับรายได้ และผลประโยชน์อื่นใดทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงินมากกว่าอยู่ประเทศตน เช่น การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินที่ตนหามาได้ เป็นต้น ประกอบกับเทศบาลเมืองแม่สอดมีการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ จากนโยบายการพัฒนาที่เน้นกระจายการพัฒนาไปสู่เมืองภูมิภาค และเมืองชายแดน ทำให้ผู้ประกอบการที่เข้ามาลงทุนในเทศบาลเมืองแม่สอดมีความต้องการแรงงานไร้ฝีมือ เพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจ ทั้งในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และภาคบริการ ซึ่งเป็นปัจจัยดึงดูดให้แรงงานพม่าย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในเทศบาลเมืองแม่สอดเป็นจำนวนมาก

แรงงานพม่าที่ย้ายถิ่นเข้ามาในเทศบาลเมืองแม่สอด มีทั้งประชาชนชาวพม่าจากพื้นที่ชั้นใน เช่น เมืองย่างกุ้ง และมีบางส่วนเป็นประชาชนชาวพม่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ใกล้แนวชายแดนระหว่างไทยกับพม่า เช่น ราษฎรจากรัฐฉาน(ไทยใหญ่) ราษฎรจากรัฐคะยา ราษฎรจากรัฐกะเหรี่ยง ราษฎรจากรัฐมอญ เป็นต้น การนำพาแรงงานพม่าย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในเทศบาลเมืองแม่สอด มีจุดเริ่มต้นของกระบวนการที่จังหวัดมะละแหม่ง โดยนายหน้าชาวพม่าจะรวบรวมผู้ที่ประสงค์จะเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย เดินทางสู่จังหวัดผาน้ำ แล้วแยกย้ายไปตามพื้นที่ต่างๆ ซึ่งเป็นเมืองตามแนวชายแดน เช่น เมืองเมียวดี เมืองแลงบวย และเมืองมิจันะ เมืองเหล่านี้เป็นเมืองใหญ่ใกล้พรมแดนที่มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อำเภอแม่สอด

และแรงงานพม่าก็จะมาพักรอตามหมู่บ้านชายแดนในเขตประเทศพม่า เพื่อจะเดินทางย้ายถิ่นเข้าสู่ประเทศไทยต่อไป

วิธีการเดินทางย้ายถิ่นเข้าสู่ประเทศไทยของแรงงานพม่า จะใช้วิธีการเดินข้ามแม่น้ำเมย ซึ่งเป็นแนวพรมแดนที่กั้นอาณาเขตของทั้งสองประเทศ วิธีการเดินข้ามพรมแดนของแรงงานพม่า มีหลายช่องทางด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางข้ามโดยใช้ช่องทางสะพานมิตรภาพไทย-พม่า หรือช่องทางบริเวณท่าเรือตามริมแม่น้ำเมย ซึ่งเป็นช่องทางอนุญาตตามประกาศกระทรวงมหาดไทย แรงงานพม่าที่เข้าเมืองโดยสองวิธีนี้ เป็นการเดินทางเข้าเมืองอย่างถูกกฎหมาย แต่อย่างไรก็ดี ยังมีแรงงานพม่าบางส่วน อาศัยปัจจัยด้านสภาพภูมิศาสตร์ ที่เอื้อต่อการลักลอบเข้าเมือง โดยใช้เส้นทางข้ามพรมแดนตลอดริมฝั่งแม่น้ำเมย โดยเฉพาะช่วงฤดูแล้งที่สามารถเดินข้ามพรมแดนได้โดยง่าย แรงงานพม่าที่เข้าเมืองด้วยวิธีนี้ เป็นการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย และปรากฏว่ามีแรงงานพม่าที่ใช้วิธีการลักลอบเข้าเมืองโดยการข้ามพรมแดน ตามแนวริมฝั่งแม่น้ำเมยอยู่เป็นจำนวนมากที่เข้ามาทำงานในเทศบาลเมืองแม่สอด

เมื่อแรงงานพม่าสามารถเดินทางข้ามพรมแดนเรียบร้อยแล้ว แรงงานพม่าที่ต้องการเข้ามาหางานทำในเทศบาลเมืองแม่สอด ก็จะใช้วิธีการนั่งรถโดยสารเข้าสู่เทศบาลเมืองแม่สอด ซึ่งมีให้บริการอยู่เป็นจำนวนมากในบริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่า และจะมาพักรออยู่ตามจุดต่างๆ ที่เป็นแหล่งพักพิงของแรงงานพม่าในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด โดยเฉพาะบริเวณย่านอิสลาม ตลาดพาเจริญ และถนนบ้านทุ่ง ซึ่งพบว่ามีแรงงานพม่าเข้ามาอาศัยอยู่ และทำงานในบริเวณนี้กันอย่างหนาแน่น โดยแรงงานพม่าจะกระจายตัวรับจ้างขายแรงงานตามบ้านเรือนคนไทย โรงงานอุตสาหกรรม และเกษตรกรรมในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังพบว่ามีแรงงานพม่าบางส่วนที่มีความต้องการเดินทางเข้าทำงานในเมืองชั้นใน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความต้องการจ้างแรงงาน และมีการให้ค่าแรงที่สูงกว่า ทำให้แรงงานพม่าบางส่วนต้องการที่จะไปทำงานยังเมืองชั้นใน เช่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นแหล่งที่มีแรงงานพม่าย้ายถิ่นเข้าไปทำงานจำนวนมากเช่นกัน

เครือข่ายทางสังคมในการย้ายถิ่นของแรงงานพม่า พบว่า ก่อนการย้ายถิ่น แรงงานพม่าส่วนใหญ่จะมีโอกาสได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับอำเภอแม่สอด จากเพื่อนที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงาน แล้วกลับไปเยี่ยมเยียนครอบครัวที่พม่า ข้อมูลที่แรงงานพม่าได้รับรู้จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการย้ายถิ่น แหล่งการจ้างงาน ที่ตั้งของสถานประกอบการ และการเข้าสมัครงาน เป็นต้น ซึ่งแสดงว่า กลุ่มเพื่อนเป็นกลุ่มเครือข่ายสังคมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของแรงงานพม่า บุคคลที่ให้ความช่วยเหลือแรงงานพม่าในการเดินทางเข้ามาประเทศไทย คือ ญาติ หรือคนรู้จักที่เคยเดินทางมาแม่สอดก่อนแล้ว ซึ่งเป็นการให้ความช่วยเหลือแก่แรงงานพม่าในการย้ายถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจย้ายถิ่น ความช่วยเหลือด้านการเงิน ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายในระหว่างการเดินทางย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำในเทศบาลเมืองแม่สอด การทำงาน และที่พัก

อาศัย ซึ่งแรงงานพม่าจะได้รับความช่วยเหลือต่างๆ เหล่านี้ จากกลุ่มญาติ หรือคนรู้จักที่เคยเดินทางมาก่อน

แรงงานพม่าที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในเทศบาลเมืองแม่สอด ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มแรงงานที่เข้ามาทำงาน และใช้ชีวิตอยู่ในเขตเทศบาลเมืองแม่สอดเป็นระยะเวลาสั้น ซึ่งการเข้ามาอยู่ที่นี่ แรงงานพม่ามีทัศนคติต่อคนไทยกลุ่มต่างๆ ที่แตกต่างกัน ซึ่งแรงงานพม่าส่วนใหญ่จะมีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมากที่สุด เนื่องจากแรงงานพม่าได้รับการให้บริการทางสาธารณสุขเป็นอย่างดี คือ เมื่อแรงงานพม่าเกิดการเจ็บป่วยก็จะได้รับการดูแลรักษาจากผู้ให้บริการสาธารณสุข โดยไม่เลือกปฏิบัติ ทั้งจากศูนย์บริการสาธารณสุข คลินิก และโรงพยาบาล ดังนั้น จึงทำให้แรงงานพม่ามีทัศนคติที่ดีกับผู้ให้บริการทางด้านสาธารณสุขเป็นอย่างมาก สำหรับกลุ่มคนไทยที่แรงงานพม่ามีทัศนคติที่ติงตรงลงมา ได้แก่ นายจ้าง หรือผู้จัดการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความใกล้ชิดกับแรงงานพม่ามากกว่ากลุ่มอื่นๆ เนื่องจากต้องทำงาน และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันบ่อยครั้ง ซึ่งส่วนใหญ่การอยู่ร่วมกันระหว่างนายจ้างกับแรงงานพม่าจะเป็นลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นายจ้างเป็นกลุ่มคนไทยที่สามารถให้ความช่วยเหลือแรงงานพม่าในเรื่องต่างๆ ได้ และแรงงานพม่าเอง ก็มีความไว้วางใจนายจ้างมากในระดับหนึ่ง ในการที่จะสามารถของค่าปรึกษา และความช่วยเหลือต่างๆ ได้ แต่สำหรับกลุ่มคนไทยที่แรงงานพม่ามีทัศนคติที่ไม่ดี ได้แก่ ตำรวจ และทหาร เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีหน้าที่ในการป้องกัน และปราบปรามการลักลอบย้ายถิ่นโดยผิดกฎหมายของแรงงานพม่า รวมทั้งการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม จึงทำให้มีปฏิสัมพันธ์ในด้านลบมากกว่า และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่บางส่วนมีพฤติกรรมการประพฤตินิชอบ คือ มีการรีดไถเงินจากแรงงานพม่า จึงทำให้แรงงานพม่ามีทัศนคติที่ไม่ดีต่อคนไทยกลุ่มนี้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ

สำหรับเป้าหมาย และความคาดหวังในอนาคตของแรงงานพม่า พบว่า แรงงานพม่าส่วนใหญ่ไม่ได้มีการวางเป้าหมายในอนาคตแต่อย่างใด นั้นแสดงว่า มีแนวโน้มว่าแรงงานพม่าจะยังคงอาศัย และทำงานอยู่ในเทศบาลเมืองแม่สอดต่อไปเรื่อยๆ โดยไม่มีการวางแผนว่าจะกลับพม่าเมื่อใด ส่วนความคาดหวังที่ต้องการให้รัฐบาลไทยปฏิบัติต่อพวกเขาก็คือ การอนุญาตให้แรงงานพม่าสามารถทำงาน และอาศัยในเทศบาลเมืองแม่สอดได้อย่างถูกกฎหมาย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะในปัจจุบัน แรงงานพม่าที่ย้ายถิ่นเข้ามาในเทศบาลเมืองแม่สอดจะถูกมอง โดยภาพรวมว่า เป็นแรงงานผิดกฎหมาย ซึ่งไม่มีสิทธิในการต่อรองใดๆ ทั้งๆ ที่แรงงานพม่าบางส่วนมีบัตรอนุญาตทำงานอย่างถูกต้องตามกฎหมาย สถานการณ์เช่นนี้ทำให้แรงงานพม่าได้รับการปฏิบัติที่ไม่ดีจากคนไทยทั่วไป นอกจากนี้ ยังมีความต้องการให้รัฐบาลไทย อนุญาตให้สามารถกลับบ้านเกิดได้ โดยอิสระเมื่อแรงงานพม่าต้องการ แต่การกลับบ้านเกิดของแรงงานพม่า

นี้ มิได้เป็นการกลับไปอยู่อย่างถาวรในประเทศพม่า แต่เป็นการกลับไปเยี่ยมเยียนครอบครัวในประเทศพม่าช่วงระยะเวลาหนึ่ง และก็จะกลับมาทำงานในเทศบาลเมืองแม่สอดเช่นเดิม

ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อชุมชน

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

การที่ประเทศไทยมีนโยบายการพัฒนาด้านเศรษฐกิจในทุกระดับ โดยมีจุดเน้นในเรื่องการกระจายการพัฒนาจากส่วนกลางไปสู่เมืองในภูมิภาค จังหวัดใกล้เคียง และเมืองชายแดน ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตเข้ามาในพื้นที่เหล่านี้ ซึ่งแม่สอดเป็นเมืองชายแดนเมืองหนึ่งที่ได้รับผลดีจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้แม่สอดกลายเป็นเมืองแห่งการลงทุนด้านต่างๆ และเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าที่สำคัญในภูมิภาคนี้

การที่เทศบาลเมืองแม่สอดมีการลงทุนด้านต่างๆ จำนวนมาก ทั้งจากชาวต่างชาติ และชาวไทย ทำให้มีปริมาณโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมสิ่งทอ ทำให้ภาคอุตสาหกรรมมีความต้องการแรงงานเพื่อรองรับการขยายตัวนี้ ซึ่งในเทศบาลเมืองแม่สอดมีผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมที่มีความต้องการจ้างแรงงานพม่าทั้งหมด 96 แห่ง โดยมีความต้องการจ้างแรงงานพม่าทั้งหมด 24,697 คน (สำนักงานจัดหางานจังหวัดตาก, 2549) และในภาคเกษตรกรรม ก็จำเป็นต้องอาศัยแรงงานเพื่อดูแลผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เทศบาลเมืองแม่สอดเป็นเมืองที่มีความต้องการแรงงานจำนวนมากเพื่อตอบสนองความต้องการแรงงานจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นดังกล่าว ซึ่งแรงงานไทย โดยเฉพาะแรงงานในพื้นที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการแรงงานจำนวนมากนี้ได้ จึงเป็นเหตุให้แรงงานพม่าเกิดการย้ายถิ่นเข้ามาทำงาน เพื่อตอบสนองความต้องการแรงงานในภาคการผลิตต่างๆ

สภาพการจ้างงานของผู้ประกอบการที่เข้ามาลงทุนในเทศบาลเมืองแม่สอด พบว่า แทบทุกกิจการมีการจ้างแรงงานพม่าทั้งสิ้น และงานที่จ้างส่วนใหญ่เป็นงานกรรมกร หรืองานรับจ้างที่ต้องใช้แรงงานหนัก สกปรก และต้องใช้ความอดทนสูง เช่น งานกรรมกร ลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งงานในลักษณะนี้เป็นงานที่แรงงานไทยไม่ทำ ดังนั้นการจ้างแรงงานพม่าเข้าสู่ระบบการผลิตนี้ จึงเป็นเสมือนการช่วยให้กลไกการผลิตในภาคธุรกิจต่างๆ ยังคงสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง และก่อให้เกิดผลดีด้านเศรษฐกิจโดยรวม ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจในระดับประเทศ และเศรษฐกิจภายในชุมชน ดังนี้

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจในระดับประเทศ คือ เมื่อมีการเข้ามาลงทุนของผู้ประกอบการในเขตเทศบาลเมืองแม่สอดจำนวนมาก ทำให้เกิดมูลค่าการส่งออกอย่างมหาศาล ซึ่งในปี 2549 มูลค่าการส่งออกของอำเภอแม่สอดมีถึง 10,310.50 ล้านบาท แต่มูลค่าการนำเข้าพบว่ามีน้อยกว่าการส่งออก คือ มีเพียง 1,255.15 ล้านบาท นั้นแสดงว่า ภาวะเศรษฐกิจของเทศบาลเมืองแม่สอดมีการขยายตัวมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจาก การเข้ามาลงทุนเป็นจำนวนมากของผู้ประกอบการ และเหตุผลอีกประการหนึ่ง ก็คือ การที่เทศบาลเมืองแม่สอด มีแรงงานพม่าย้ายถิ่นเข้ามาทำงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งแรงงานพม่าเหล่านี้ ไม่เลือกงาน และมีความอดทนต่อการทำงานสูงกว่าแรงงานไทย ประกอบกับค่าแรงที่ต่ำกว่าแรงงานไทย ซึ่งถือเป็นการลดต้นทุนการผลิตของผู้ประกอบการที่จ้างแรงงานพม่า ทำให้มีกำไรเพิ่มมากขึ้น

สำหรับการค้าชายแดนระหว่างไทยกับพม่า ของอำเภอแม่สอด พบว่า ยังคงมีการขาดดุลการค้าอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากไทยนำเข้าสินค้าที่มีมูลค่าสูงประเภทพลังงานเชื้อเพลิง น้ำมันดิบ ถ่านหิน และก๊าซธรรมชาติ เป็นต้น แต่สำหรับสินค้าส่งออก ได้แก่ น้ำมันพืช ผักตบ และเครื่องดื่มบำรุงกำลัง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าสินค้าส่งออกของแม่สอด จะเป็นสินค้าที่มีมูลค่าต่ำกว่าสินค้านำเข้า ดังนั้นจึงทำให้เกิดการขาดดุลการค้า แต่ถ้าพิจารณาเปรียบเทียบการขาดดุลการค้าในแต่ละปี พบว่า แม่สอดมีการขาดดุลการค้าชายแดนลดลง จากเดิมในปี 2546 แม่สอดขาดดุลการค้ากับพม่า จำนวน 33,723.62 ล้านบาท ปี 2547 ขาดดุลการค้าลดลงเหลือ 29,842.09 ล้านบาท และในปี 2548 พบว่า ขาดดุลการค้าลดลงเหลือเพียง 21,729.91 ล้านบาท จะเห็นได้ว่า แม่สอดขาดดุลการค้าลดลงในทุกปี ซึ่งสามารถอนุมานได้ว่า ในอนาคตแม่สอดจะขาดดุลการค้าชายแดนระหว่างไทยกับพม่าลดลง นั้นแสดงว่า แม่สอดมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสูงขึ้น

ส่วนเศรษฐกิจในระดับชุมชน พบว่า แรงงานพม่าเข้ามาทำงานในเทศบาลเมืองแม่สอดเพื่อต้องการรายได้สำหรับการดำรงชีวิตที่เพิ่มมากขึ้น ในการเลี้ยงดูตนเอง และครอบครัว เมื่อแรงงานพม่าเหล่านี้มีรายได้แล้ว ส่วนหนึ่งก็จะนำมาใช้เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในเทศบาลเมืองแม่สอด ทำให้แรงงานพม่าเข้ามามีบทบาทสำคัญกับระบบเศรษฐกิจของชุมชนในฐานะผู้บริโภค เนื่องจากแรงงานพม่าได้เข้ามาอาศัยอยู่ และทำงานในเทศบาลเมืองแม่สอดเป็นระยะเวลายาวนาน ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการซื้อเครื่องอุปโภค บริโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ซึ่งการที่แรงงานพม่าเป็นผู้บริโภคสินค้าในระบบเศรษฐกิจของชุมชน ก่อให้เกิดสภาพคล่องตัวของเศรษฐกิจในระดับชุมชน เกิดการหมุนเวียนของเงินตราในชุมชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งทำให้ภาคธุรกิจต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นร้านขายของโชห่วย ขายอาหาร ขายสินค้าพม่า หรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เติบโต และสามารถที่จะดำเนินกิจการต่อไปได้ แม้จะประสบกับภาวะเศรษฐกิจที่ฝืดเคืองเช่นในปัจจุบัน ร้านค้าเหล่านี้ก็ไม่ค่อยได้รับผลกระทบเท่าไร

เนื่องจากมีปริมาณผู้บริโภคจำนวนมาก ทั้งคนไทยเอง และแรงงานพม่า โดยเฉพาะแรงงานพม่า ซึ่งมีการย้ายถิ่นเข้ามาเป็นจำนวนมาก และเป็นกลุ่มของผู้บริโภคที่สำคัญของตลาด ถ้าไม่มีแรงงานพม่าเหล่านี้ ก็คงไม่มีกำลังการซื้อที่มากขนาดนี้ ซึ่งจะทำให้ผู้ประกอบการร้านต่างๆ โดยเฉพาะธุรกิจขนาดเล็ก ต้องประสบปัญหา และก็คงจะต้องปิดกิจการลงในที่สุด

แม้การจ้างแรงงานพม่าในเทศบาลเมืองแม่สอด เพื่อตอบสนองความต้องการแรงงาน ในภาคธุรกิจต่างๆ จะก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจในหลายๆ ด้าน แต่ก็พบว่า การจ้างแรงงานพม่าได้ส่งผลเสียต่อทางราชการ และแรงงานไทยทั่วไปเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องรายจ่ายของรัฐบาล ที่ต้องมีภาระเพิ่มขึ้นในการให้บริการแก่แรงงานพม่า ทั้งในด้านการศึกษาด้านสาธารณสุข ด้านการปราบปรามป้องกันอาชญากรรม ในด้านการคุ้มครองแรงงาน พบว่าทำให้ผู้ประกอบการไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน เนื่องจากผู้ประกอบการมองว่า แรงงานเหล่านี้ลักลอบเข้ามาหางานทำ และเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องให้ความคุ้มครองอะไรมากมาย โดยเฉพาะเรื่องของค่าจ้างแรงงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า แรงงานพม่าไม่ได้รับความคุ้มครองตามที่กฎหมายกำหนดไว้ กล่าวคือ แรงงานพม่าที่ทำงานในเทศบาลเมืองแม่สอดจะได้รับค่าจ้างต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำที่รัฐบาลกำหนด นอกจากนี้ยังขาดการจัดสวัสดิการที่จำเป็น และเหมาะสมให้แก่แรงงานพม่า ทำให้แรงงานพม่าส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ต่ำกว่ามาตรฐาน และในด้านของการพัฒนาเทคโนโลยีในกระบวนการผลิต พบว่า การผลิตที่พึ่งพาแรงงานเป็นกำลังหลักในการผลิต ทำให้ภาคธุรกิจต่างๆ ไม่ชวนชววยในการปรับใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ เกิดความล้าหลังทางเทคโนโลยีการผลิต ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ไม่ดีในสายตาของประเทศผู้ค้า หรือประเทศอื่นๆ

ผลกระทบด้านสังคม และวัฒนธรรม

แม่สอดเป็นเมืองชายแดนที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นเมืองศูนย์กลางการค้า และเป็นจุดแลกเปลี่ยนการค้าขายระหว่างคนไทยกับต่างชาติ ทำให้แม่สอดกลายเป็นเมืองที่แรงงานต้องการจะย้ายถิ่นเข้ามาทำงานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะแรงงานจากประเทศพม่าซึ่งมีพรมแดนติดกับประเทศไทย ดังนั้นแม่สอดจึงเป็นแหล่งรวมคนหลายเชื้อชาติ หลายภาษา และหลากหลายวัฒนธรรม ทำให้แม่สอดเป็นเมืองชายแดนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ หลายกลุ่ม และมีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างชาวอำเภอแม่สอดเองกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ย้ายถิ่นเข้ามาในอำเภอแม่สอดต่างก็มีเอกลักษณ์ของตนเองติดตัวมา เมื่อต้องมาอยู่รวมกัน จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวเข้าหากัน เพื่อสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

แรงงานพม่าที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในเทศบาลเมืองแม่สอด มีทั้งที่อยู่ร่วมกันในฐานะที่เป็นคนทำงานบ้าน หรือในร้านค้า เป็นผู้เช่าที่พักอาศัย และเป็นแรงงานรับจ้างในกิจการต่างๆ ซึ่งที่พักอาศัยของแรงงานพม่าส่วนใหญ่ จะพักอาศัยอยู่ในที่ทำงานโดยนายจ้างเป็นผู้จัดที่พักให้ ลักษณะที่ที่พักอาศัยส่วนใหญ่เป็นลักษณะห้องแถว หรือเรือนแถว แต่ก็มีบางแห่งที่มีลักษณะเป็นห้องโถงใหญ่ และแบ่งเป็นห้องๆ ให้แรงงานพม่าอาศัยอยู่ โดยใช้ผ้า หรือกระดาษลึงแข็งแรงๆ กันสภาพแวดล้อมของที่พักอาศัยของแรงงานพม่าที่นายจ้างเป็นผู้จัดให้ พบว่า ส่วนใหญ่ที่ที่พักอาศัยไม่ถูกสุขลักษณะ คือ อาศัยอยู่กันอย่างแออัด อากาศถ่ายเทไม่สะดวก และมีสภาพเสื่อมโทรม แต่ก็มีแรงงานพม่าบางส่วน ที่เช่าบ้านนอกที่ทำงาน ซึ่งอยู่ปะปนกับชุมชนไทย และจะอยู่แบบกระจุกตัวเป็นแหล่งๆ ไป ลักษณะที่พักก็ไม่แตกต่างกันมากนัก คือส่วนใหญ่จะเป็นห้องแถว แต่ก็มีบางแห่งที่มีลักษณะเป็นตึก และแบ่งห้องให้เช่า โดยเช่าจากผู้ประกอบการคนไทย สำหรับเรื่องค่าเช่าห้อง พบว่า ค่าเช่าจะอยู่ประมาณ เดือนละ 2,000-3,000 บาท ซึ่งเป็นราคาที่ค่อนข้างสูง แต่แรงงานพม่าจะพักรวมกันอยู่หลายคน เพื่อช่วยเฉลี่ยค่าเช่าห้อง

ด้านความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด พบว่าการจ้างแรงงานพม่าเข้าทำงานในสถานประกอบการเป็นจำนวนมากนั้น แม้ว่าคนไทยส่วนใหญ่จะเห็นถึงความจำเป็นของการจ้างแรงงานพม่า แต่ก็มี ความหวาดกลัวต่ออาชญากรรมที่เกิด โดยเฉพาะอาชญากรรมที่เกิดจากแรงงานพม่าที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย เช่น การลักทรัพย์ การทะเลาะวิวาททั้งกับคนไทย และคนพม่าด้วยกันเอง ซึ่งสร้างความเดือดร้อนรำคาญให้กับคนไทยเป็นอย่างมาก การปล้น ฆ่า จาจรกรรม และปัญหาอาชญากรรมที่ร้ายแรงที่เกิดขึ้นจากแรงงานพม่าหลายคดีเป็นคดีสำคัญๆ ที่สร้างความสะเทือนขวัญ และความหวาดกลัวแก่คนไทยเป็นอย่างมาก ทำให้ประชาชนรู้สึกขาดความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ความรู้สึกหวาดกลัวดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่าคนไทยจะอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกับแรงงานพม่ามาเป็นเวลานานก็ตาม แต่ก็ยังรู้สึกว่า ตนเองเสี่ยงที่จะประสบกับอาชญากรรมที่เกิดจากแรงงานพม่า ทั้งนี้เนื่องมาจากเมื่อเกิดปัญหาอาชญากรรมแล้ว แรงงานพม่าผู้กระทำผิดมักจะหลบหนีข้ามกลับไปในประเทศพม่า ทำให้การติดตามจับกุมคนร้ายของเจ้าหน้าที่เป็นไปได้ยาก ดังนั้นคนไทยจึงมองว่า เจ้าหน้าที่จับกุมคนร้ายได้น้อย และมีความต้องการให้เจ้าหน้าที่ให้ความสำคัญกับคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้น รวมทั้งต้องการให้เจ้าหน้าที่มีการจับกุมแรงงานพม่าผิดกฎหมาย เพราะคิดว่าจะสามารถทำให้อาชญากรรมที่เกิดจากแรงงานพม่าลดลงได้ จากความรู้สึกหวาดกลัวต่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ส่งผลให้แรงงานพม่าขาดการยอมรับ หรือขาดสภาพทางสังคม ซึ่งมีผลกระทบเกี่ยวเนื่องทำให้คุณภาพชีวิตของแรงงานพม่า และครอบครัวต่ำ เนื่องจาก การขาดการยอมรับนี้ทำให้แรงงานพม่า และครอบครัว ขาดโอกาสในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโอกาสด้าน

การศึกษา ด้านสวัสดิการ ด้านการทำงาน และสิทธิต่างๆ ที่ตนพึงมีในเรียกร้องความเป็นธรรม แก่ตน

ด้านสาธารณสุข พบว่า การที่แรงงานพม่าย้ายถิ่นเข้ามาอาศัย และทำงานในเทศบาล เมืองแม่สอดเป็นการนำโรคต่างๆ เข้ามาด้วย ก่อให้เกิดการแพร่ระบาดของเชื้อโรคที่สำคัญๆ หลายโรค โดยเฉพาะโรคบางโรคที่เคยหายไปจากประเทศไทยแล้วก็กลับมาเกิดอีก เช่น โรคเท้าช้าง โรคมาลาเรียสายพันธุ์ใหม่ และอหิวาตกโรค เป็นต้น เป็นภาระของการบริการ สาธารณสุขที่ต้องตามรักษาต่างๆ ที่โรคเหล่านี้ได้หมดไปจากประเทศไทยแล้ว ทำให้สิ้นเปลือง งบประมาณในการรักษา ซึ่งภาระค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุขที่เกิดจากแรงงานพม่า มีปริมาณเพิ่ม สูงขึ้นทุกปี สำหรับกลุ่มแรงงานพม่าที่เป็นส่งผลกระทบต่อด้านสาธารณสุขโดยรวมของเทศบาลเมือง แม่สอด คือ กลุ่มแรงงานพม่าที่ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย และไม่ขึ้นทะเบียน แรงงานต่างด้าว เนื่องจากมีความยากลำบากในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข และการรับข้อมูล ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบในแง่ลบแก่สภาวะสุขภาพอนามัยของแรงงาน พม่าเอง เช่น การแพร่ระบาดหรือการกระจายโรคติดต่อที่สำคัญ เป็นต้น งบประมาณที่รัฐบาล ต้องเสียไปในการดูแลสุขภาพของแรงงานพม่า ถือเป็นภาระงบประมาณของคนไทย ในด้านการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมดูแล และการป้องกันโรค ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพ การให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลเมืองแม่สอด การที่แม่สอดเป็นเมืองชายแดนระหว่างไทย กับพม่า ซึ่งมีการติดต่อสื่อสารกัน มีการเดินทางไปมาหาสู่กันอยู่ตลอดเวลา และมีแรงงานพม่า ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้องค์ประกอบของชุมชน ประกอบไปด้วยคนชาติพันธุ์ที่มี ความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็น พม่า มอญ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ มาอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งแต่ละ ชาติพันธุ์ก็ล้วนแล้วแต่มีเอกลักษณ์ของตนเองติดตัวมาด้วย ไม่ว่าจะเป็นภาษา อาหาร การแต่งกาย รวมถึงบุคลิกลักษณะเฉพาะตัว ของแต่ละชาติพันธุ์ ทำให้ลักษณะสังคมของ เทศบาลเมืองแม่สอดมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ซึ่งถือเป็นสีสันที่เป็นเอกลักษณ์ของ เทศบาลเมืองแม่สอด ที่มีจุดเด่นทางวัฒนธรรมซึ่งแตกต่างจากเมืองอื่นๆ จากความหลากหลาย ทางชาติพันธุ์ของเทศบาลเมืองแม่สอดนี้ ได้ก่อให้เกิดสภาพสองประการคือ การอ้างเอกลักษณ์ ทางชาติพันธุ์ของแรงงานพม่าไว้ และการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองแม่สอด

การอ้างเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของแรงงานพม่า พบว่า แรงงานพม่าที่ย้ายถิ่นเข้ามาใน เทศบาลเมืองแม่สอด ยังมีการอ้างเอกลักษณ์ของตนเองไว้ กล่าวคือ ยังคงใช้ภาษาพม่าเป็น ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้ย้ายถิ่นด้วยกัน มีการกินหมากซึ่งมีกระบวนการผลิตใน แบบของตน กินอาหารที่ปรุงในรสชาติของพม่า สำหรับการแต่งกายก็จะแต่งกายในแบบของพม่า เช่น การนุ่งโจงรง เป็นต้น ทั้งในช่วงของการทำงาน ช่วงเวลาพักผ่อน หรือการออกไปพบปะ สังสรรค์ นอกจากนี้ ยังมีการรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็น

ศาสนาพุทธ คริสต์ หรืออิสลาม แต่จากการวิจัย พบว่า แรงงานพม่าส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งแรงงานพม่าที่นับถือศาสนาพุทธ ก็จะมีการรวมกลุ่มกันประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่วัด เช่น ทำบุญวันพระ ทำบุญในเทศกาลต่างๆ เป็นต้น ซึ่งในแม่สอดมีวัดพม่าตั้งอยู่ คือ วัดหลวงซึ่งเป็นวัดที่มีพระพม่า และมีการสวดมนต์ด้วยภาษาพม่า และวัดนี้เป็นวัดที่แรงงานพม่าส่วนใหญ่จะมารวมตัวกันเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา สำหรับกลุ่มแรงงานที่นับถือศาสนาอิสลามก็จะมีการรวมตัวกันที่มีสยิด และกลุ่มแรงงานพม่าที่นับถือศาสนาคริสต์ก็จะมีการรวมตัวกันที่โบสถ์เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเช่นกัน การที่แรงงานพม่ามีการรวมตัวกันประกอบกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นการสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ให้กับกลุ่มของตนเอง

การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของแม่สอด พบว่า ความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างแรงงานพม่า และคนไทย ได้ก่อให้เกิดการปรับตัวของแรงงานพม่า เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมประเทศปลายทางได้ สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ เรื่องของภาษา จากเดิมที่แรงงานพม่าย้ายถิ่นเข้ามาในช่วงแรกๆ แรงงานพม่าสามารถพูดภาษาไทยได้ร้อยละ 28 แต่เมื่อแรงงานพม่าได้เข้ามาอาศัย และทำงานอยู่ในชุมชนเทศบาลเมืองแม่สอดช่วงระยะเวลาหนึ่ง กลับพบว่าแรงงานพม่าสามารถพูดภาษาไทยได้มากขึ้นถึงร้อยละ 57 นั่นแสดงว่าแรงงานพม่ามีการปรับตัวทางด้านภาษาให้เข้ากับเทศบาลเมืองแม่สอด เพื่อใช้สื่อสารกับคนไทย ทั้งในการทำงาน และการดำรงชีวิต ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต และการทำงานของตนเอง นอกจากนี้ยังพบว่าแรงงานพม่ามีการปรับตัวในเรื่องของเทคโนโลยีการสื่อสาร ซึ่งในปัจจุบันเป็นยุคการสื่อสารไร้พรมแดน ปรากฏว่าแรงงานพม่ามีโทรศัพท์มือถือใช้เป็นประจำจำนวนมาก จากการสอบถามพบว่าแรงงานพม่าใช้โทรศัพท์มือถือในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ทั้งกับแรงงานพม่า และกับคนไทยในเทศบาลเมืองแม่สอด ในเรื่องต่างๆ ไป และเรื่องเกี่ยวกับงานที่แรงงานพม่าทำ นั่นเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึง การรับเอาวัฒนธรรมที่เกิดจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีการสื่อสารของเทศบาลเมืองแม่สอดไปใช้ในชีวิตประจำวันของแรงงานพม่าเอง

จากความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ปรากฏนี้ ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีทั้งวัฒนธรรมที่สอดคล้องกัน เช่น การนับถือศาสนา และอาจมีบางวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมการกิน แต่โดยรวมแล้ว แม่สอดจะมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่ก็ไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งต่อชุมชนมากเท่าไร

จากการศึกษาเรื่องผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เกิดจากการย้ายถิ่นของแรงงานพม่า พบว่า ได้ก่อให้เกิดผลดีด้านเศรษฐกิจ เป็นอย่างมาก แต่นั่นก็ไม่ได้เป็นบทสรุปของผลกระทบจากการย้ายถิ่นของแรงงานพม่า เนื่องจาก ยังมีผลกระทบด้านลบต่อชุมชนแม่สอด โดยเฉพาะผลกระทบด้านสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญเท่าๆ กับเศรษฐกิจ เพราะ เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในแม่สอด ดังนั้น การแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับแรงงานพม่าย้ายถิ่นของแม่สอด ก็จะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งสามด้านประกอบกัน

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายว่าด้วยข้อค้นพบเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของแรงงานพม่า และผลกระทบต่อการพัฒนาในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองแม่สอด แบ่งเป็นสองส่วน คือส่วนที่ว่าด้วยแบบแผนการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนของแรงงานพม่า และส่วนที่ว่าด้วยผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อการพัฒนาในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองแม่สอด

แบบแผนการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนของแรงงานพม่า

พื้นที่อำเภอแม่สอด เป็นพื้นที่ที่มีการย้ายถิ่นจากคนสัญชาติพม่าเข้ามายังประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เนื่องจากอำเภอแม่สอดเป็นจุดผ่านแดนที่มีความสำคัญ ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศสหภาพพม่า เพราะมีพรมแดนติดต่อกัน และมีระยะทางไม่ห่างจากเมืองหลวงของพม่า ไม่มากนัก แรงงานพม่าที่ย้ายถิ่นเข้ามา นอกจากจะเป็นผู้ย้ายถิ่นชาติพันธุ์พม่าแล้ว ยังมีผู้ย้ายถิ่นชาติพันธุ์อื่นๆ อยู่ด้วย เช่น ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่กระจัดกระจายอยู่ในรัฐกะเหรี่ยง และอพยพหนีการสู้รบจากในประเทศสหภาพพม่ามายังบริเวณแนวชายแดน ดังนั้นอำเภอแม่สอดจึงเป็นจุดตั้งรับทั้งผู้ย้ายถิ่นที่เดินทางมาเพื่อทำนากในอำเภอแม่สอด และเพื่อเดินทางต่อไปยังพื้นที่อื่นที่มีการจ้างงานในประเทศไทย การเดินทางเข้ามาส่วนใหญ่จะใช้วิธีการเดินข้ามสะพานมิตรภาพไทย-พม่า โดยใช้บัตรผ่านแดน เมื่อเข้ามาแล้วกลุ่มแรงงานพม่าที่ย้ายถิ่นเข้ามาเพื่อหางานทำกลับไม่เดินทางออกไปตามระยะเวลาที่กำหนด แต่จะกระจายตัวอยู่ตามชุมชนต่างๆ เพื่อหางานทำในประเทศไทยต่อไป นอกจากนี้ยังมีช่องทางอื่นที่แรงงานพม่าใช้ในการลักลอบย้ายถิ่น คือการข้ามแม่น้ำเมยโดยทางเรือ ซึ่งพรมแดนระหว่างแม่สอดกับพม่า มีเพียงแม่น้ำเมยเป็นเส้นกั้น ดังนั้นการย้ายถิ่นของแรงงานพม่าจึงสามารถข้ามแม่น้ำเมยได้ตลอดแนวพรมแดน และในช่วงฤดูแล้งน้ำน้อยก็สามารถที่จะเดินลุยน้ำข้ามมาได้โดยง่าย ดังนั้นชายแดนบริเวณอำเภอแม่สอดจึงเป็นชายแดนที่มีการเดินทางข้ามไปมากันเป็นจำนวนมาก ไม่ใช่เฉพาะบริเวณจุดผ่านแดนเท่านั้น

ทำให้การควบคุมชายแดนในบริเวณนี้มีความหละหลวม ยากต่อการป้องกัน สกัดกั้น และควบคุม แรงงานย้ายถิ่นจากประเทศสหภาพพม่า

เมื่อพิจารณาถึงเครือข่ายการย้ายถิ่นของแรงงานพม่า พบว่า ผู้ย้ายถิ่นโดยทั่วไปจะอาศัย เครือข่ายทางสังคมของเครือญาติ และเพื่อนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเดินทางเป็นหลัก เช่น เดินทางมาด้วยกัน ได้รับข้อมูลหรือถูกชักชวน เครือข่ายเหล่านี้มักจะไม่ได้คิดค่าใช้จ่าย ในการช่วยเหลือการเดินทางย้ายถิ่น เพราะถือเป็นการช่วยเหลือกัน ซึ่งตรงตามที่ Ritchey (1976) ระบุไว้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้ที่มีความเป็นไปได้ว่าจะมีการย้ายถิ่น กล่าวคือ การได้รับข้อมูลข่าวสารจากคนที่เคยมีการย้ายถิ่นแล้วเดินทางกลับมา และการติดต่อกับเครือข่าย ในประเทศปลายทาง เช่น การมีสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ สามีมภรรยา พ่อแม่ หรือลูก อยู่ใน ประเทศปลายทาง มีญาติ เช่น ลุง ป้า ญาติห่างๆ ปู่ย่าตายาย และมีกลุ่มเพื่อนที่อยู่ในประเทศ ปลายทาง และมีการติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น ผู้ที่ตัดสินใจย้ายถิ่นส่วนใหญ่จะมีเพื่อน หรือ ครอบครัวอยู่ในประเทศปลายทาง และได้มีการติดต่อกับเพื่อน หรือครอบครัวในประเทศ ปลายทางเกี่ยวกับเรื่องการเดินทางย้ายถิ่น ตลอดจนรายละเอียดการเดินทางเข้าประเทศนั้นๆ ซึ่ง ส่วนใหญ่เป็น ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายผู้ลี้ภัยในประเทศปลายทาง โดยที่ครอบครัว และเพื่อนนั้น เป็นแหล่งข้อมูลซึ่งผู้ย้ายถิ่นนำมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาถึงโอกาส และความเป็นไปได้ใน การที่จะได้รับการยอมรับให้เดินทางเข้าไปในประเทศปลายทาง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า เครือข่าย สังคมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นอย่างมาก เครือข่ายทางสังคม นอกจากจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นแล้ว เครือข่ายเหล่านี้ยังเป็นกลุ่มที่ให้ความช่วยเหลือ และให้การสนับสนุนผู้ย้ายถิ่นในขั้นของกระบวนการย้ายถิ่น โดยเฉพาะ การลักลอบเข้าประเทศโดยมีนายหน้าให้ความช่วยเหลือในการย้ายถิ่น ซึ่งนายหน้าเหล่านี้จะเป็น ธุระจัดหาเอกสารการเดินทาง และจัดเส้นทางการเดินทางให้แก่ผู้ย้ายถิ่นในการเดินทางเข้าสู่ ประเทศปลายทาง ซึ่งผู้ย้ายถิ่นจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางค่อนข้างมาก โดยพวกเขา จะต้องจ่ายเงินก่อนล่วงหน้า ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ส่วนใหญ่ผู้ย้ายถิ่นจะได้รับความช่วยเหลือ ด้านการเงินจากเพื่อนๆ และญาติๆ ในประเทศต้นทาง แต่มีบางรายที่ได้รับความช่วยเหลือ สนับสนุนทางการเงินจากญาติในประเทศปลายทาง เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่น ซึ่งการขาด การสนับสนุนด้านการเงินจากเครือข่ายสังคม ทำให้ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ ไม่สามารถทำการย้ายถิ่น ฐานได้ แต่เมื่อแรงงานพม่าย้ายถิ่นข้ามมายังประเทศไทยแล้ว ผู้ที่ต้องการเดินทางต่อเข้าไปสู่เมือง ขึ้นในต้องอาศัยเครือข่ายนายหน้าคนไทยในการนำพาเข้าสู่พื้นที่เขตเทศบาลเมืองแม่สอดเพื่อ หางานทำในสถานประกอบการต่างๆ

จากข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการย้ายถิ่นของแรงงานพม่า แสดงให้เห็นว่า การเดินทางข้ามพรมแดนไทย-พม่า สามารถกระทำได้ง่าย จึงไม่จำเป็นที่ผู้ย้ายถิ่นจะต้องผ่านด่านตรวจคนเข้าเมือง ทำให้ยากแก่การควบคุมดูแลแรงงานพม่า ผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า ไม่ใช่เกิดขึ้นเฉพาะกับผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเมืองชายแดนตรงข้ามฝั่งไทยเท่านั้น แต่ยังมีผู้ที่เดินทางมาจากเมืองใหญ่ทางตอนในของพม่า เช่น ผาอัน มะละแหม่ง รวมทั้งย่างกุ้งด้วย ซึ่งผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้ต้องใช้วิธีการเดินทางมาหลายขั้นตอน ฉะนั้นผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้จึงเดินทางมาด้วยความตั้งใจที่จะเข้ามาทำงานทำในประเทศไทย เพื่อต้องการให้ตนเอง และครอบครัวมีสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีกว่าอยู่ในประเทศตน แรงจูงใจที่ดึงดูดให้แรงงานพม่าตัดสินใจย้ายถิ่นเข้ามาในประเทศไทยมากที่สุด คือ โอกาสทางเศรษฐกิจของอำเภอแม่สอด ที่มีความต้องการแรงงานพม่าเพื่อตอบสนองความต้องการแรงงานในสถานประกอบการต่างๆ อันเนื่องมาจาก การขยายตัวทางเศรษฐกิจสู่เมืองชายแดน ประกอบกับรัฐบาลได้มีการผ่อนผันให้มีการจ้างแรงงานต่างด้าวได้ในพื้นที่เขตเมืองชายแดน

การย้ายถิ่นของแรงงานพม่า มีลักษณะการเปลี่ยนงานบ่อย และมีการเคลื่อนย้ายถิ่นสูง ทำให้เกิดมีกลุ่มผู้ย้ายถิ่นมาใหม่ เพื่อมาทดแทนแรงงานย้ายถิ่นเก่าที่เดินทางออกไปเพื่อหางานทำในพื้นที่ตอนในของประเทศไทยโดยเฉพาะในกรุงเทพฯ แต่ในขณะเดียวกันก็พบว่า มีแรงงานพม่าส่วนหนึ่งได้ตั้งหลักแหล่งถาวรในประเทศไทย แม้จะมีอยู่เป็นจำนวนน้อย แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่าแรงงานพม่ามีแนวโน้มที่จะตั้งถิ่นฐานถาวร และพำนักอยู่ในประเทศไทยต่อไป สำหรับแผนการเดินทางกลับประเทศพม่า ปรากฏว่า แรงงานพม่าส่วนใหญ่ยังไม่มีแผนการที่แน่นอน ซึ่งสามารถอนุมานได้ว่าแรงงานพม่ามีความต้องการที่จะอยู่ในประเทศไทยต่อไปเรื่อยๆ แนวโน้มในอนาคตการย้ายถิ่นของแรงงานพม่าจะตกค้างอยู่ในประเทศไทยจำนวนมาก เพราะแรงงานพม่าบางส่วนเริ่มมีการตั้งหลักแหล่งถาวรในประเทศไทย และบางส่วนก็มีการย้ายถิ่นไปมาภายในประเทศไทย โดยไม่มีแผนการเดินทางกลับประเทศสหภาพพม่า นอกจากนี้ การที่แรงงานพม่าได้เริ่มมีเครือข่ายทางสังคม และเริ่มมีปฏิสัมพันธ์กับคนไทย ทำให้การย้ายถิ่นมีความซับซ้อนขึ้นในแง่ของความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับคนไทย และทำให้การจัดส่งแรงงานพม่ากลับประเทศทำได้ยากลำบากยิ่งขึ้น

ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อชุมชน

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

การที่ประเทศไทยมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง และได้มีนโยบายกระจายการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคต่างๆ รวมถึงเมืองชายแดนนั้น ทำให้แม่สอดเป็นเมืองชายแดนเมืองหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในภาคเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากอำเภอแม่สอดมีข้อได้เปรียบทางเศรษฐกิจมากมาย ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ของอำเภอแม่สอด ที่มีพรมแดนติดกับประเทศสหภาพพม่า ทำให้เกิดการค้าชายแดนระหว่างไทยกับพม่ามาเป็นเวลายาวนาน เกิดการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตเข้ามาในพื้นที่อำเภอแม่สอด ทำให้แม่สอดกลายเป็นเมืองแห่งการลงทุน ที่นักลงทุนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้ความสนใจมาลงทุนตั้งโรงงานอุตสาหกรรม บริษัท ห้างร้านต่างๆ เป็นจำนวนมาก ส่งผลทำให้เกิดภาวะความต้องการจ้างแรงงาน ในสถานประกอบการเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นแรงดึงดูดให้ประชาชนชาวพม่า ที่มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบากในประเทศของตน ต้องการย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำในประเทศไทย

การย้ายถิ่นของแรงงานพม่า มีวัตถุประสงค์หลัก คือ การเข้ามาหางานทำในประเทศไทย ซึ่งเป็นตลาดแรงงานที่มีความต้องการแรงงานค่อนข้างสูง ดังนั้น เป้าหมายการย้ายถิ่นของแรงงานพม่า ก็คือ การได้งานทำในประเทศไทย และคาดหวังว่าจะได้รับค่าจ้างที่สูงกว่าทำงานอยู่ในประเทศของตน ดังนั้น เมื่อแรงงานพม้าย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้ว พบว่า แรงงานเหล่านี้จะเข้ามาอยู่ในชุมชนที่เป็นแหล่งพักพิงของแรงงานต่างด้าว และเริ่มหางานทำในพื้นที่ ซึ่งมีความต้องการจ้างแรงงานจำนวนมาก ทั้งในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และภาคบริการ โดยจะเห็นได้จากในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด แทบทุกกิจการจะมีแรงงานพม่าเข้าไปเป็นลูกจ้างทำงาน ไม่ว่าจะเป็นคนงานในโรงงาน กรรมกรแบกหาม คนรับใช้ในบ้าน พนักงานในโรงแรม คนขายของหน้าร้าน โดยเฉพาะคนขายของหน้าร้านจะมีแรงงานพม่าแทบทุกร้าน ทั้งร้านขายของ ไซร์ห่วย ขายอาหาร หรือแม้กระทั่งร้านขายทองซึ่งมีอยู่หลายร้านในบริเวณตลาดก็มีการจ้างแรงงานพม่าเพื่อเป็นลูกจ้างขายทอง จากความต้องการแรงงานในตลาดแรงงานจำนวนมากนี้ ทำให้แรงงานพม่าที่ย้ายถิ่นเข้ามาในเขตเทศบาลแม่สอด ส่วนใหญ่จะมีโอกาสการได้งานทำที่สูง และอัตราค่าจ้างแรงงานอยู่ในระดับสูงกว่าทำงานในประเทศพม่า แม้ว่าเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราค่าจ้างแรงงานไทยแล้ว พบว่า ค่าจ้างแรงงานพม่าอยู่ในระดับต่ำมากก็ตาม แต่การที่แรงงานพม้าย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทย ก็ถือเป็นการสร้างโอกาสที่ดีของตนเอง รวมถึงสามารถสร้างรายได้ที่ดีให้กับตนเอง และครอบครัว หรือญาติพี่น้องที่อยู่ในประเทศพม่าด้วย ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ที่เข้ามาทำงานในแม่สอดมีการออมเงิน และส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวในประเทศพม่า โดยใช้บริการที่ไม่เป็นทางการ คือ ฝากไปกับญาติ หรือเพื่อนที่จะเดินทางไปพม่า

นอกจากนี้ ยังส่งเงินผ่านระบบไปรษณีย์ หรือระบบธนาคารแต่ก็ยังไม่เป็นที่นิยม โดยรวมแล้ว แม้แรงงานพม่าจะได้รับค่าจ้างต่ำ แต่ก็มีกำไรมาก และส่งเงินกลับไปพม่าเป็นประจำ

จากการจ้างแรงงานพม่าจำนวนมากในสถานประกอบการต่างๆ ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมขยายตัวขึ้น อัตราเงินเฟ้อลดลง ดุลบัญชีเดินสะพัดเกินดุลมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นผลดีต่อผู้ประกอบการที่สามารถจ้างแรงงานได้ในราคาถูก ทำให้สถานประกอบการมีผลกำไรมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดการพึ่งพาแรงงานต่างชาติในกระบวนการผลิต ดังที่ Castles and Miller (1993) ได้กล่าวถึงผลกระทบของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ ในแง่โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศผู้รับว่า ผลกระทบการย้ายถิ่นจะทำให้เกิดการพึ่งพาแรงงานต่างชาติ โดยเฉพาะ ในเศรษฐกิจระดับทุติยภูมิ การเข้ามาของแรงงานอพยพต่างชาติจะส่งผลกระทบต่อระบบการผลิตในประเทศดังกล่าว เป็นการผลิตแบบใช้แรงงานจำนวนมาก (Labour Intensive) มากกว่าใช้เทคโนโลยีหรือข้อมูลข่าวสาร (Technology / Information Intensive) ซึ่งในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด ที่มีการจ้างแรงงานพม่าเข้ามาเป็นแรงงานจำนวนมาก ก็ส่งผลกระทบทำให้เกิดการพึ่งพาแรงงานต่างชาติเช่นกัน ระบบการผลิตจะเป็นการผลิตแบบใช้แรงงานจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเทคโนโลยี เนื่องจากขาดการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการผลิตสินค้า หรือบริการ เพราะการมีแรงงานราคาถูกหลังไหลเข้าประเทศตลอดเวลา จะทำให้ภาคธุรกิจไทยไม่ชวนชวนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาปรับใช้ในกระบวนการผลิตสินค้า หรือบริการ แต่กลับใช้แรงงานพม่าที่มีค่าแรงถูก เกิดการหยุดชะงักของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของประเทศโดยรวม ทำให้ประเทศเกิดความล้าหลังทางเทคโนโลยีการผลิต นอกจากนี้ยังส่งผลทำให้ภาพลักษณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยไม่ดีในสายตาของประเทศผู้ค้า หรือประเทศอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ในการลดการพึ่งพาแรงงานพม่าควรจะใช้วิธีการควบคุม หรือลดแรงงานพม่าอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพราะการพัฒนาเทคโนโลยี เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา และใช้ต้นทุนในการเปลี่ยนแปลงการผลิต

ผลกระทบด้านสังคม และวัฒนธรรม

แรงงานพม่าที่ย้ายถิ่น จะมีการกระจุกตัวอยู่ในชุมชนผู้ย้ายถิ่นของแรงงานพม่า กลายเป็นชุมชนทางชาติพันธุ์ (Ethnic Enclave) ดังที่ Castles and Miller (1993) กล่าวว่า ชุมชนทางชาติพันธุ์ของแรงงานพม่าเป็นชุมชนของผู้ย้ายถิ่นที่สมาชิกเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน มีการใช้ภาษาพูดและมีขนบธรรมเนียมประเพณีร่วมกัน ซึ่งชุมชนนี้จะสร้างกลไกในการติดต่อสื่อสารกันภายในกลุ่ม เพื่อขัดเกลา ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ให้แก่สมาชิกรุ่นเยาว์ของกลุ่ม ในชุมชนเหล่านี้จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ผู้ย้ายถิ่นจำเป็นต้องใช้ เช่น ร้านอาหาร หรือ

เครื่องปรุงอาหาร ร้านขายหมาก ขายแป้งทานาคาสำหรับทาหน้า ขายผ้าใส่รองและรองเท้าแตะตลอดจนเทปเพลงพม่า

ชุมชนทางชาติพันธุ์ของแรงงานพม่าในเทศบาลเมืองแม่สอดที่เห็นได้ชัด คือ ชุมชนในบริเวณตลาดสดพาเจริญ ซึ่งเป็นทั้งที่ทำงาน และที่พักอาศัยของแรงงานพม่า ซึ่งจะพบว่า มีแรงงานพม่ารับจ้างทำงานในประเภทกิจการต่างๆ จำนวนมาก ทั้งกรรมกรแบกหาม รับจ้างส่งสินค้า ขายของหน้าร้าน และมีบางส่วนที่มาตั้งร้านขายสินค้าซึ่งเป็นสินค้าอุปโภค บริโภคสำหรับคนพม่า เช่น หมาก แป้งทานาคาสำหรับทาหน้า ยาสมุนไพรที่ทำเอง อาหารและเครื่องปรุงรสที่ใช้ประกอบอาหารของคนพม่า รวมทั้งเทปเพลง และรูปตาราที่กำลังเป็นที่นิยมในประเทศพม่าสำหรับที่พักอาศัย แรงงานพม่าบางส่วนก็จะพักอาศัยอยู่ในตลาดแห่งนี้ โดยเช่าบ้านของคนไทยในตลาด ซึ่งส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นตึกแถว แล้วแบ่งให้แรงงานพม่าเช่าเป็นห้องๆ ในราคาถูก ซึ่งแรงงานพม่าจะอาศัยอยู่ร่วมกันห้องละหลายๆ คน โดยอยู่กับเพื่อนบ้าง อยู่กับครอบครัวบ้าง การเช่าบ้านของแรงงานพม่านี้เป็นไปตามที่ Castles and Miller (1998) กล่าวไว้ว่า แรงงานต่างด้าวเหล่านี้จะแสวงหาบ้านเช่าที่ราคาถูกในย่านคนทำงาน โดยจะหาบ้านเช่า จากคำแนะนำของเพื่อน และญาติ สำหรับแรงงานพม่าที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่จะพักอาศัยอยู่ในโรงงาน ซึ่งนายจ้าง หรือผู้ประกอบการเป็นผู้จัดหาให้ โดยไม่คิดค่าเช่า แต่สภาพของที่พักอาศัยก็ไม่ดีพอ คือ อยู่กันอย่างแออัด และไม่ถูกสุขลักษณะ

แรงงานพม่าที่ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัย และทำงานอยู่ในแม่สอด แม้จะกระจัดกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ แต่ก็ไม่ได้ผสมกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกับคนไทยในเขตเทศบาลแม่สอด แรงงานพม่ายังคงดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองไว้ คือ ยังคงใช้ภาษาพม่าเป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้ย้ายถิ่นด้วยกัน แรงงานพม่าบางคนสามารถที่จะฟัง และพูดภาษาไทยได้ แต่ก็เป็นส่วนน้อย เกือบทั้งหมดไม่สามารถอ่าน และเขียนภาษาไทยได้ นอกจากนี้ วัฒนธรรมการกินอยู่ก็ยังคงรักษาในแบบของตนเองอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของแรงงานพม่าในชุมชนที่เช่าอาศัยอยู่ ค่อนข้างไม่ค่อยมีโอกาที่จะเข้าร่วมกิจกรรม เพราะเวลาส่วนใหญ่ของแรงงานพม่าหมดไปกับการทำงาน โดยไม่มีวันหยุด ส่วนกิจกรรมที่แรงงานพม่าเข้าไปมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ กิจกรรมด้านศาสนา ซึ่งแรงงานพม่าจะนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่เหมือนๆ กับคนไทย เนื่องจาก คนไทยในแม่สอด และคนพม่า มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน และบางครั้งก็มีความผูกพันกันในลักษณะเป็นเครือญาติกัน ซึ่งส่งผลให้มีการนับถือศาสนาที่ใกล้เคียงกัน

ในชุมชนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอาศัยอยู่ร่วมกันนั้น ย่อมเกิดปัญหากระทบกระทั่งกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มากน้อยแตกต่างกันไป ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้คนไทยเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิต และทรัพย์สิน โดยเฉพาะอาชญากรรมที่เกิดจากแรงงานพม่าที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานเป็นจำนวนมาก และมีสถิติการก่ออาชญากรรมทั้งต่อแรงงานต่างด้าวด้วยกันเอง

และต่อคนไทยอยู่มาก มีทั้งที่เป็นคดีเล็กน้อย เช่น เหตุทะเลาะวิวาท การสร้างความเดือดร้อนรำคาญ และคดีที่สร้างความสะเทือนขวัญและหวาดกลัวแก่คนไทยที่เกิดจากแรงงานพม่าเป็นผู้ก่อคดี เช่น การปล้น ฆ่า บัญหายาเสพติด เป็นต้น ซึ่งความหวาดกลัวที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้แรงงานพม่าขาดการยอมรับจากคนไทย และจะส่งผลต่อการปรับตัวของแรงงานพม่าในประเทศปลายทาง ทำให้การปรับตัวระหว่างคนไทย และแรงงานพม่าเป็นไปได้ยาก

การที่แรงงานพม้าย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยร่วมกับคนไทย ได้ก่อให้เกิดปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อโรคต่างๆ โดยเฉพาะโรคบางโรคที่ประเทศไทยสามารถควบคุมให้หมดไปได้แล้ว ก็ปรากฏว่ามีผู้ป่วยด้วยโรคนั้นอีก เช่น โรคเท้าช้าง อหิวาตกโรค เป็นต้น ทำให้หน่วยงานด้านสาธารณสุขต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในการป้องกัน และรักษาโรคดังกล่าว อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งเป็นการแบ่งงบประมาณของคนไทยในด้านการส่งเสริมสุขภาพ และการควบคุมดูแล ป้องกันโรค ไปใช้ในการแก้ปัญหาด้านสาธารณสุขของแรงงานพม่า ซึ่งถ้ามีจำนวนแรงงานพม้าย้ายถิ่นผิดกฎหมายจำนวนมากเท่าไร ประสิทธิภาพในการส่งเสริมสุขภาพของคนไทยก็จะน้อยลงเท่านั้น และในอนาคต พบว่า แรงงานพม่ามีแนวโน้มที่จะเข้ามาใช้บริการสาธารณสุขเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจำนวนผู้รับบริการที่เพิ่มขึ้นนี้ น่าจะมาจากจำนวนแรงงานพม้าย้ายถิ่นที่เพิ่มขึ้น

แม้ว่าการที่แรงงานพม้าย้ายถิ่นเข้ามาอาศัย และทำงานในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด จะก่อให้เกิดผลกระทบต่างๆ ทั้งด้านที่เป็นประโยชน์ และเป็นผลเสียอย่างมากมาย แต่ในทัศนะของคนไทยในแม่สอด มองว่าแรงงานพม่ายังคงมีความจำเป็นอยู่มากในการตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานในอำเภอแม่สอด เพราะถ้าไม่มีการจ้างแรงงานพม่า ก็จะทำให้ขาดแรงงานในกระบวนการผลิตสินค้า และบริการ เนื่องจากงานบางประเภทเป็นงานหนัก และงานลำบากซึ่งคนไทยไม่ทำ ถ้ามีการห้ามมิให้ผู้ประกอบการจ้างแรงงานพม่าเหล่านี้ สถานประกอบการต่างๆ ก็จะไม่มีการผลิตสินค้า และต้องปิดตัวลงในที่สุด ส่งผลต่อภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของอำเภอแม่สอด นอกจากนี้ การที่มีแรงงานพม้าย้ายถิ่นเข้ามาเป็นจำนวนมาก ยังก่อให้เกิดความคล่องตัวทางเศรษฐกิจ เพราะแรงงานพม่าที่เข้ามาอยู่ในชุมชน จำเป็นจะต้องมีการซื้อหาเครื่องอุปโภค บริโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ซึ่งทำให้เกิดภาวะหมุนเวียนเงินตราในชุมชนจำนวนมากเช่นกัน สำหรับปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้น รัฐควรจะมีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจำกัดจำนวนแรงงานต่างด้าวย้ายถิ่น โดยการใช้วิธีการลงทะเบียนควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะสามารถควบคุม ดูแลพฤติกรรมของแรงงานพม่าได้อย่างดี และการอยู่ร่วมกันในชุมชนของคนไทย และแรงงานพม่า ก็ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคม และวัฒนธรรมไทย เพื่อสามารถดำรงชีวิต และทำงานได้ มีการเรียนรู้ และฝึกการสื่อสารด้วยภาษาไทยที่พอจะใช้ในการสื่อสารได้ รู้กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับตน แต่ในขณะเดียวกันแรงงานพม่าก็สามารถที่จะรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ได้ ซึ่งจะปรากฏชัดเจนที่สุดในด้านภาษา และอาหาร

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจะศึกษากลุ่มตัวอย่างในส่วนของแรงงานพม่าเพิ่มเติม เพื่อให้ครอบคลุมถึงปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งแนวทางแก้ไขเพื่อให้ตรงกับสภาพข้อเท็จจริงมากที่สุด ทั้งจากหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ในระดับผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ซึ่งมีความใกล้ชิดกับปัญหามากที่สุด รวมถึง สถานประกอบการ และผู้ใช้แรงงาน
2. ควรมีการศึกษาถึงประเด็นอื่นเกี่ยวกับแรงงานพม่า เช่น ชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานพม่าเหล่านี้ มาตรการแก้ไขปัญหาการเข้ามาของแรงงานจำนวนมาก เพื่อให้รายละเอียดเพิ่มเติมในการหาแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมต่อไป
3. ควรจะมีการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับทัศนคติต่อคนไทย ในมุมมองของแรงงานพม่า เพื่อจะได้ทราบข้อเท็จจริงด้านความรู้สึกที่แรงงานพม่ามีต่อคนไทย ซึ่งผลงานวิจัยที่มีอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่ค่อยได้มีการศึกษาในมุมมองของแรงงานพม่ามากเท่าไร ทำให้ยังขาดความรู้ในส่วนนี้อยู่